

Nicholas Catanoy – un cetățean universal în căutarea identității

Christina Andreea MIȚARIU

Nicholas Catanoy este cu siguranță un „fenomen” care nu poate fi studiat doar din perspectiva criticii literare. Scriitor, filosof, medic, pilot, *globetrotter*, „om universal” prin cosmopolitismul și versatilitatea care îl caracterizează, N. Catanoy este un român care, ocolind Pământul, adună și se risipește în cele patru zări. Puțin cunoscut de români, însă apreciat de mare parte a elitei lumii literare occidentale contemporane, Nicholas Catanoy sau Nicolae Cătănoiu (cum se numea el înainte de a părăsi România) este o personalitate literară complexă, autor de roman, eseu, glosă, poezie, critică literară, cu o cultură enciclopedică remarcabilă. Născut la Brașov în 1925, într-o familie mic-burgheză mixtă (tatăl român, mama săsoaică), tânărul Nicolae avea să crească într-un mediu deschis către toleranță și să se bucure de o educație cosmopolită. Spirit versatil și adaptabil, neliniștit ca orice intelectual autentic, N. Catanoy se află într-o permanentă căutare a desăvârșirii. Ortodox prin naștere, se convertește la catolicism, pentru ca, în final, să adere la budhism, făcând pelerinaje la fluviul Gange.

Odată plecat din România, nicăieri nu avea să își mai găsească locul. Permanent acel straniu *mal de pays* îl face să plece de la Montréal la New York, apoi în Nigeria, Venezuela, Franța și, în cele din urmă, Germania. Nicăieri nu rămâne suficient timp pentru a se acomoda, lăsând impresia că-i este teamă de fixare, de permanentizare, de a-și găsi locul și menirea într-o societate și o cultură insuficient de vaste pentru a-i cuprinde spiritul. Dornic de contact cu realitatea literară oriunde și oricare ar fi ea, imediat după mutarea sa peste ocean, N. Catanoy urmează cursuri de literatură anglo-americană, frecventând asiduu cercurile literare din Montréal. Debutază în revistele de literatură din Canada și din Statele Unite, afiliându-se mai târziu, după un scurt sejur la New York, grupului de poeți avangardiști „L=A=N=G=U=A=G=E”. An de an, poliglotul publică cel puțin un volum sau o plachetă, în edituri îndepărtate geografic, în Canada, în India, în Statele Unite sau Europa. De asemenea, publică frecvent în reviste precum „Wascana Review”, „Canadian Forum”, „Canadian Literature” și, mai rar, în revistele românești ale exilului.

Cu excepția volumului de poezii *Flux alb* (1970), scris în limba română, cărțile sale sunt redactate în franceză, engleză sau germană. Sunt volume de poezie și proză, culegeri de aforisme, însemnări de jurnal, care atrag atenția asupra sa, Nicholas Catanoy fiind considerat de criticii canadieni drept „a leading figure in Canada’s literary avant-garde” (Cristofor 2005: 20-21). Poliglot cu o cultură enciclopedică, N. Catanoy migrează neliniștit de la o limbă la alta, combinându-le adeseori în cadrul unei lirici pe care el însuși o numește *babeliană*.

El este cel mai globalizant scriitor al nostru, un veritabil cetățean planetar. (...) Indiferent unde s-ar afla, se plasează în poziția de exilat perpetuu (Cristofor 2005: 23).

E conștient că desăvârșirea pe pământ este imposibilă, însă verva sa spirituală îl îndeamnă spre noi și noi căutări și experiențe, în speranța că poate altundeva este mai bine, că o altă limbă este mai globalizantă decât celelalte, mai potrivită pentru a-i capta și reda ideile. Așa cum spunea și criticul Ion Cristofor, cunoscându-l de mulți ani și destul de îndeaproape pe Catanoy:

Modelul său spiritual rămâne cel al pelerinului rătăcind în căutarea absolutului, al cartezianului ce se îndoiește de toate, și mai ales de sine (Cristofor 2005: 24).

Locul comun al căutărilor sale, al călătoriilor inițiatice pe care le întreprinde, este *deșertul*, acel vid în care intelectul suprasaturat de efectele urbanismului hipertehnicizat se reinventează, reordonându-și valorile. Loc al epurării spirituale, al încercării limitelor și al promisiunilor morgantice, în ciuda faptului că i-a fost prezis încă din tinerețe ca loc în care își va găsi moartea, deșertul îl atrage ca un magnet. Volumul său de debut *Hic et nunc*, apărut la editura Exposition Press din New York, în 1968, conține poeme în patru limbi (franceză, engleză, spaniolă, română) și este prevăzut cu o prefață a lui Vintilă Horia, intitulată *Algues, poussière et mains*. Surprinzător, titlul volumului este enunțat într-o limbă moartă, însă poemele ce îl compun sunt scrise în engleză, spaniolă, franceză și română. La prima sa carte, Nicholas Catanoy se dovedește un poet matur, care a ucenicit la „școala neantului” existențialist, spre a folosi o expresie a lui Alain Bosquet, cunoscând tot farmecul utopiilor suprarealiste. În prefața pe care Vintilă Horia i-o face acestui volum, se remarcă faptul că nu există nici cea mai mică aluzie la originea etnică a scriitorului. Mai mult decât atât, Vintilă Horia pare să-l înscrie pe autor în paradigma scriitorilor adepți ai plurilingvismului, alături de alți reprezentanți de marcă ai fenomenului, cum fusese de exemplu Dante, care scria în trei limbi și despre care se spune că ar fi intenționat să redacteze *Divina Comedia* în provensală, la vremea respectivă limba „universală” a literaturii.

Unul din miturile fondatoare ale poeziei lui Nicholas Catanoy este cel al *turnului Babel*, cu amintirea vagă, dar persistentă a unei limbi unice, plină de fantasme. Poate că tocmai viețuirea dramatică a lui Nicholas Catanoy într-un Babel modern, în marile orașe nord-americe, în care etniile și limbile sunt amestecate, a indus în conștiința exilatului nostalgia unei epoci în care „era în tot pământul o singură limbă și un singur grai la toți”, după cum tânărul brașovean citise, cu mulți ani în urmă, în cartea *Facerii*. În fond, poetul reia una din temele literare cu o răspândire destul de mare la diverși scriitori ai secolului al XX-lea. Dintre aceștia, trebuie amintit mai ales Franz Kafka, autor la care viziunea turnului blestemat apare în două nuvele: *Zidul chinezesc* (1917) și *Stema orașului* (1920). În *Aforismele* sale, la 10 aprilie 1922, prozatorul nota cu tristețe: „Săpăm groapa Babel”. Construcție demonică în interpretarea majorității talmudiștilor Evului Mediu, turnul Babel este

văzut ca operă a trufiei pământenilor, ca sfidare a divinității și ca o ispită enormă a idolatriei. Mitul își găsește ecoul în poezia lui Nicholas Catanoy care vede în preocupările omului modern aceeași obstinație paradoxală ce oscilează între grandoare, sfidare și dorința de a ușura căile comunicării între semeni. În versurile sale cele mai profunde, Nicholas Catanoy visează la acea „limbă adamică”, în care primul locuitor al paradisului răspundea întrebărilor lui Dumnezeu. Să amintim aici că, în concepția lui Dante, expusă în *De vulgari eloquentia*, limbajul lui Adam a fost unul poetic și universal.

Obsesia Babelului este pe deplin justificată în cazul lui Nicholas Catanoy, scriitor a cărui expresie literară se divizează în mai multe limbi: româna, germana (limba mamei sale), engleza și franceza. Dorința acestui poliglot este de a reconstrui o limbă unică, matrice integratoare a tuturor lucrurilor și fenomenelor, vehicul universal care să-i transporte fără dificultăți traductologice ideile, în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Într-un articol publicat în revista „Literatorul”, Nicholas Catanoy afirmă direct că el scrie poezie „babeliană”. Într-un interviu apărut în numerele 25-28, din 16 iunie -13 iulie 1994, în revista „Tribuna”, nostalgia unei limbi unitare, sintetice și totalizatoare, este explicit afirmată:

Negăsind tonul sau sensul potrivit într-un poem, încerc uneori să îmbin limbi, practicând un fel de „metisaj liric”, șlefuiind structura poemului, cu intenția de-a realiza o viziune organică, unitară, un colaj de alunecări lente dintr-o limbă într-alta...

Aș dori să scriu în toate limbile pământului, dacă ar fi posibil, – un poem „babilonesc”, care să unească toate limbile într-un univers spiritual comun, ca o simfonie policromă, într-o singură cheie.... (Cristofor 2005: 122).

Poezia sa „babeliană” este direct legată de afinitățile pe care poetul le are cu manifestările *Grupului L=A=N=G=U=A=G=E*, apărut în Statele Unite, în perioada anilor 1968-1970.

Explorările poetului român în cadrul grupării vor viza obținerea unor noi posibilități expresive ale limbajului poetic, într-o formulă cosmopolită, globalizantă, care utilizează amalgamul de limbi, un așa-numit „esperanto babelian”. El combină elemente lingvistice împrumutate din diverse limbi, adeseori aparținând unor grupuri minoritare, pe scheletul unor limbi de largă circulație – cum ar fi engleza, franceza, spaniola sau germana. Ineditul metisaj liric utilizează în principal o *tramă* (limba majoră), la care sunt sudate, *separat*, în proporții imprevizibile, elementele unei limbi secundare. Ca exemplu al acestui mod de structurare a textului poate fi amintit poemul *Babel*, dar și poeziile din secțiunea *Passo doble* a volumului *Debuturi netimbrate* (1998). Un alt mod de construcție al poemului „babelian” utilizează „un text linear (limba majoră)”, în care sunt inserate elemente din alte limbi. Poemul cel mai caracteristic pentru această a doua modalitate de construcție este cel intitulat *Petunia/ von Wiezsäcker* din volumul de debut *Hic et nunc*. O a treia modalitate utilizează de o structură arborescentă a poemului, limba majoră a *scheletului* fiind îmbogățită cu versuri sau sintagme din alte limbi. Exemplul cel mai spectaculos al acestor poeme arborescente este poemul *Octopus* din același volum *Hic et nunc*. Cele mai productive procedee sunt ultimele două, preferate de poet tocmai fiindcă sunt mai puțin previzibile, oferind posibilitatea de combinare a unor elemente lingvistice eterogene.

Mai mult, Nicholas Catanoy se înscrie într-o anumită tradiție medievală consemnată și de celebrul medievist Paul Zumthor, prin care încă din perioada carolingiană, unii din cei mai culti poeți ai vremii foloseau în cadrul aceleiași scrieri, de la un vers la altul, sau de la o strofă la alta, limbi diferite”. Paul Zumthor amintește cazul provensalului Raimbaut de Vaqueyras¹ sau al tirolezului Oswald von Wolkenstein, poeți ce „folosesc alternativ cinci limbi, chiar șase”. Începând din Evul Mediu, perspectiva babeliană se deschide, lărgindu-se fenomenul plurilingvistului sau, la o scară diferită, măcar cel al bilingvistului „orizontal”, așa cum susține și P. Zumthor, făcând referire la tratatul lui Dante: *De vulgari eloquentia* (Zumthor 1963: 29-30).

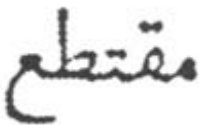
La fel ca iluștrii săi predecesori, și N. Catanoy glisează cu ușurință de la o limbă la alta în cadrul aceluiași poem. În poemul *Babel*, de exemplu, descoperim câteva ideograme chinezești alături de versuri în limbile franceză, italiană, engleză, germană, spaniolă și ebraică:

Rien que le temps
qui s'est retiré là et n'attend rien.

Un rumore di frasche smosse

Senseless words are quivering
whimsical and strange.

Nada, y a la orilla ahogar

Ein Medaillon für blattlose
Zeiten.

Asupra lui Nicholas Catanoy, poezia lui Ezra Pound a exercitat o influență însemnată, fapt recunoscut de altfel de către Catanoy. *Cantos*-urile lui Pound abundă în preluarea de ideograme chinezești, în inserția unor citate din latină sau din alte limbi. În fond, Nicholas Catanoy adoptă aici o tehnică a fragmentarului ce devenise, începând cu Mallarmé și Valéry, o caracteristică a liricii moderne. Poetul ultimului secol nu mai construiește o imagine mimetică a realității, ci una străbătută de fisuri, de absențe și amnezii. Trecut prin școala avangardistă, scriitorul ezită mereu între opera finită și opusul ei. Catanoy refuză sistematic tradițiile și formele gata constituite, detestă linearitatea discursului. Nici măcar timpul istoric nu îl interesează, el ignorând expunerea cronologică a evenimentelor în toate romanele sale. Efect al globalizării, sau pur și simplu al libertății de mișcare, începând din cea

¹ Un poem al trubadurului Raimbaut de Vaqueiras compus în jurul anului 1200, se compune din cinci strofe, scrise fiecare în altă limbă: provensală, italiană, franceză d’oil, gasconă și portugheză – limbile curente din acea vreme în lirica romanică.

de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, constatăm deseori în literatură întrepătrunderea, anularea sau redefinirea frontierelor lingvistice și culturale.

Dacă plurilingvismul ocupă prim-planul în peisajul lingvistic și cultural modern și postmodern, mitul ce îi stă la origine – cel al turnului Babel – se bucură și el de o readucere în prim plan, „renaștere” certificată prin apariția sa în titluri de romane, poeme, albume muzicale, articole de revistă sau de ziare, diverse studii literare, filme. Reperând prezența mitului Babel în numeroase scrieri literare contemporane, observăm diverse interpretări ale mitului, unele dintre ele condamnând diversitatea, altele glorificând-o.

Dintr-o perspectivă filosofică, François Marty concluzionează că Babelul este o binecuvântare, dat fiind că limba pre-babeliană, *lingua adamica* – limbă ce se presupunea a fi perfectă – nu avea capacitatea de a exprima abstractul. Prin însăși perfecțiunea ce o caracteriza, acea limbă nu lăsa loc alterității (Marty: 1990, p. 13). Așadar, ceea ce s-a câștigat prin ridicarea și dărâmarea turnului Babel – pluralitatea lingvistică – nu poate fi decât o binecuvântare, conform teoriei lui F. Marty. Schimbul între culturi diverse nu are nimic nou. Încă din secolul al IV-lea î.H., Xenophon manifesta, după cum susține M. Bahtin, o anumită deschidere spre culturile așa-zis „străine”. Acesta susține că în acea perioadă,

Le monde s'est déverrouillé. (...) La réciprocité des cultures, des idéologies, des langues, commençait (Bakhtine 1978: 463).

În vremea noastră, însă, metisajul și confruntările dintre culturi dobândesc o altă dimensiune, dat fiind că omul modern, în calitate de consumator de literatură și de cultură în general, este pe deplin conștient de acest fenomen. Vorbind despre același fenomen de „creolizare” lingvistică și culturală, E. Glissant susținea că:

Ce qu'il y a de fantastique dans la créolisation moderne c'est que, de manière foudroyante, elle entre dans les consciences (Glissant 2005: 22).

Această noțiune îi permite să afirme că acum, mai mult ca niciodată, „le monde se créolise” (Glissant: 2005; p. 14). Astăzi, când asistăm la o explozie de plurilingvism, dacă întrebăm un poliglot în ce limbă se simte mai în largul său, poate ne va răspunde că limba este de fapt un instrument, prin intermediul căruia el își transmite propriile concepte, sentimente, stări sufletești, imagini despre lume și univers, și își adaptează limba la persoana colocutorului. Cu siguranță acesta a fost și cazul lui Dante. Acesta nu avea cum să nu prefere limba maternă, acel dialect „vulgar”, care se vorbea în zona lui, în Toscana. Întreg universul său mental era „florentin”. N. Catanoy nu este un fenomen meteoric în literatura contemporană. În istoria culturii moderne s-au consemnat o mulțime de artiști care s-au simțit în elementul lor într-o limbă străină prestigioasă, internațională, în detrimentul limbii materne. Cel mai ilustru reprezentant al acestei categorii este, pentru noi românii, Cioran. Stabilizat la Paris, acesta a refuzat consecvent, din anii '50 și până la sfârșitul vieții, să mai scrie în română (și într-o anumită perioadă chiar să mai stea de vorbă cu compatrioții), preferând franceza.

Faptul că Nicholas Catanoy alege limba engleză pentru a se exprima poate fi justificat prin audiența mai largă pe care i-o oferă o limbă de circulație internațională, după cum mărturisește el însuși într-un interviu, limbă ce „se pretează excelent limbajului cotidian, concret”, „fără întortocheri labirintice”, precum și din necesitatea obiectivă de adaptare la noua lui situație civilă. Preocupat în eseurile sale de problema unei limbi universale, Nicholas Catanoy constată că, odată cu fenomenul globalizării, limba engleză a câștigat un avans considerabil în fața celorlalte. Poliglot, brașoveanul utilizează frecvent însă și franceza și germana, limbi pe care le stăpânește deopotrivă. Unul din ultimele sale volume de poezie, *Avenue Teutonia* (Editions Caractères, Paris, 1999), este scris în limba franceză și poartă un *motto* în latină, extras din *Germania* lui Tacitus:

Convictibus et hospitibus non alia effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto nefas habetur; pro fortuna quisque apparatus epulis excipit.

Întregul volum e un elogiu indirect adus acelei Germanii din care provin strămoșii săi dinspre mamă. Crescută la școala umanismului european, în respectul identităților culturale și diferențelor specifice, poezia lui Nicholas Catanoy se dovedește de la început heteroclită, inclassificabilă, ironică și ireverențioasă cu tradițiile. Nota ei cea mai izbitoare rămâne aici refuzul unicității, al monotoniei unei singure limbi. Mai mult decât atât, gustul său lingvistic se orientează nu doar spre limbile de circulație internațională, ci și spre idiomuri foarte rare și exotice. Un poem cum ar fi *Octopus* alternează versurile scrise în engleză cu altele scrise în limbi din cele mai exotice: suedeză, *afrikaans* (dialect al olandezei, utilizat în Africa de Sud) sau limba indienilor din Samoa:

eight gelatins/ jerking beyond blue/ (Tra fo dur y/ môr yn hallt)/ still not having/ met the fulcrum/ (Hästen war inte endast/ halt utan också mager)/ somnambulating/ to the near night/ (Hulle bid vir/ die sterwende man)/ where the umbilical/ antipodes leak/ (I le va o/ Apia ma Lepea).

Cele mai multe poeme din volumul *Hic et nunc* sunt departe de a traduce „nevoi ideologice”. Și aici poetul rămâne prin definiție un rebel, ce nu se supune nici propriilor reguli prestabilite. El se dedă cu voluptate, de pildă, unor exerciții de tip avangardist. Iată un scurt exemplu:

quatrain; m W u I s N c D l e N s' G/ s O I U g T m I a N s'G/ q A u N o D
i I t N s' G/
r B u I b R I c N s' G/ refrain; muscles winding/ sigmas' outing/ quoits'
anding/ rubrics' birding.

Intitulat *Cocktail*, poemul citat este un experiment asupra unui material lingvistic destructurat în silabe și consoane, după un procedeu aleatoriu. Poemele abundă în imagini simbolice ale unui Babel modern, în care eul poetic rătăcește printr-o lume străină, ostilă și dezarmantă. Unul dintre poemele cele mai edificatoare ale volumului se numește chiar *Babel*, poem ce inaugurează la Nicholas Catanoy o vastă mitologie a imposibilității cunoașterii, a dialogului cu semenii. Construit după

modelul poemelor lui T.S. Eliot sau ale lui Ezra Pound, cu versuri în engleză, italiană, spaniolă sau germană, poemul înglobează un vast citat din Samuel Beckett pe tema ruinării limbajului, a incomunicabilității umane. Volumul *L'ancre et le cyclone* (Paris, 1987), publicat în colaborare cu poetul francez Jean-Paul Mestas, definește încă din titlu două repere ale strategiei existențiale a acestui poet-călător. Întreaga sa existență se desfășoară între statornicia portului, cu atmosfera calmă, securizantă, pe care pământul o presupune, și spiritul imprevizibil al climatului, al ciclonului, simbol al libertății nelimitate și al haosului. Nu întâmplător revine aici una din obsesiile esențiale ale liricii lui Nicholas Catanoy – marea, spațiu genesiac, matrice a tuturor metamorfozelor și a multiplicării ființei: „Tu mets ta signature / sur la mer / pour te rendre multiple.” Un alt volum poartă, de asemenea, un titlu emblematic pentru sensibilitatea neliniștită a poetului, *Ni debout, ni assis* (Paris, 1984). Sunt celebrate aici „oceanul ce strigă”, „oceanul teatral”, cometa, peisajul identificat „cu o criză de nervi”, imagini ale mișcării și nestatorniciei.

Adept al postmodernismului și scriitor avizat, bun cunoscător al operelor poezilor contemporani, Nicholas Catanoy își scrie poemele într-o manieră surprinzătoare, dinamică și „mozaicală”. În concepția sa, poemul nu este un produs final, unitar, ci o înșiruire a unor imprevizibile mișcări sufletești, o confruntare a unor idei disparate. Printr-o alchimie subtilă, scriitorul topește în magma textului său fragmente din diverse tipuri de discurs, din diverse limbi, realizând o poezie pe care el însuși o numește „babilonescă”. Nicholas Catanoy visează, în fond, la realizarea unui gen de poem total, o specie hibridă în care folosește cele mai felurite ingrediente și vehicule: de la română, până la extrase din Goethe, *Biblie* sau *Cartea morților*, într-un dialog al tuturor epocilor și culturilor lumii. Fie că autorul adoptă limba țării în care sosește, fie că o păstrează pe cea maternă, în ambele situații experiența sa este una profund alienantă². Aflându-se în dificila postură de exilat, poetul este supus unui inevitabil proces de aculturație. Indiferent cât ar fi o cultură de solidă, în prezența altor culturi se dezvoltă deseori forme noi, surprinzătoare, de artă, de literatură, de expresie. Richard Rorty, în *Philosophy in the Mirror of Nature*, a arătat că azi, o cultură euro-americană generalizată mai permite existența vechilor societăți doar ca niște „șantieri de supraviețuire”.

Contactul cu literatura română rămâne viu, prin interesul pe care N. Catanoy îl manifestă în toate etapele existenței sale. Departe de țară și mereu străin (dat fiind numărul mare de mutări dintr-o țară în alta), scriitorul constată că patria sa esențială rămâne cultura română. Recent, poeta Maria Pal a publicat corespondența dintre autor și Ion Caraion, din care se constată că între cei doi poeți circulau mereu „cărți, cărți, cărți”. Cea mai mare parte a activității de eseist și de colaborator la diverse reviste din Statele Unite sau Canada se referă la literatura țării din care provine. Tot în semn de prețuire și poate de mândrie a apartenenței la ginta autorilor români, N.

² Jean-Marie Grassin vorbește despre „literatura exofonă” ca fiind una cu statut special, scrisă de emigranți, exilați sau refugiați: „Des littératures, «exophones», écrites en langues européennes (en anglais à Singapour, en Malaisie, en Inde, en Afrique; en français en Amérique du Nord, dans les Caraïbes, en Afrique également) s'émancipent et deviennent elles-mêmes en surmontant diversement leurs passés coloniaux. Que ce soit en langues européennes ou dans leurs propres idiomes, les littératures nouvelles créent de nouvelles esthétiques.”, „Actes du XIème Congrès de l'Association Internationale de Littérature Comparée”, Paris, août 1985.

Catanoy începe să traducă în engleză poezii ale confracților români pentru publicațiile canadiene. Însă cea mai importantă inițiativă de răspândire a culturii românești în spațiul de limbă engleză rămâne antologia *Modern Romanian Poetry*, publicată la Mosaic Press/ Valley Editions, Oakville, Ottawa (Canada), în 1977. Apărută după antologia *Anthology of Contemporary Romanian Poetry* (1969), a lui Roy MacGregor-Hastie, aceasta are avantajul de a fi realizată de un poet ce cunoaște din interior fenomenul poetic românesc. Antologia alcătuită de Nicholas Catanoy cuprinde un număr de 53 de poeți, pe care nu îi alege după niciun fel de rigori academice, după cum el însuși mărturisește, ci după preferințe personale, de la Tudor Arghezi la Adrian Păunescu, pe atunci un poet în plină ascensiune.

Fiind el însuși în situația exilatului, simte nevoia de a insera în această panoramă sintetică a lirismului românesc și câțiva reprezentanți ai exilului, de cele mai multe ori ignorați în țară. Un prim grup al acestora este format din cei stabiliți în Franța: Tristan Tzara, Eugen Ionescu, Gherasim Luca, Isidore Isou, Virgil Ierunca. Sunt amintiți, de asemenea, poeții exilați în Spania (Vintilă Horia, Alexandru Busuioceanu), Statele Unite (Aron Cotruș), Mexic (Nicolae Petra), Hawaii (Ștefan Baciu, Mira Simian) și Canada (Nicholas Catanoy). Lucrarea la care se angajase implică responsabilitate și deopotrivă măiestrie, poetul fiind de părere că doar „poeții pot traduce poeți”. Pentru acuratețea limbajului și din grija de a reda exact fiorul poetic pe care îl doriseră autorii, se vede nevoit să apeleze la ajutorul unor confracți din Statele Unite (N. Apotheker, Ștefan Baciu, L. Lowenfels, E. Roditi), dar și la alți câțiva din România: Andrei Bantaș, Mariela Dâmboiu, Dan Duțescu, L. D. Levițchi, M. Măgureanu, Alfred Margul-Sperber, Ion Mihăilescu. Cartea intitulată *Surâsul Pandorei* aduce pentru prima dată la noi pe acest veritabil cetățean al universului, care se manifestă cu o aristocratică eleganță. Volumul respectiv este un jurnal de idei în care N. Catanoy își dezvăluie atât latura moralistă, cât și pe cea poetică.

Nu lipsesc din prodigioasa lui activitate literară nici tentativele cu sens invers: de a descoperi țării de baștină un continent cultural ignorat nu numai la noi, ci și în țări cu o mai mare tradiție și deschidere spirituală. Astfel, scriitorul realizează la începutul deceniului al nouălea o antologie a cântecelor și proverbelor indienilor din America de Nord. Intitulat *Walum Olum*, insolitul volum apărut la Editura Dacia (Cluj-Napoca, 1981) este o tentativă temerară de a pune în lumină patrimoniul cultural al unei populații indiene ce număra la sfârșitul secolului al XV-lea două mii de triburi. Nicholas Catanoy se identifică oarecum cu acești marginali ai societății americane hipertehnificate, înghesuiți în rezervații. Purtători ai unei civilizații ancestrale, bogată în simboluri stranii, aceștia rezonează în mintea poetului cu lumea arhaică a descântecelor și vrăjitorilor de acasă. Scriitorul a mai publicat numeroase articole critice, eseuri, recenzii în prestigioase reviste internaționale, care i-au creat o anume autoritate. Colaborarea cu reviste din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, precum „New Europe” (Luxembourg), „World Literature Today” (SUA), „Prism International”, „Macedonian Studies” (India), „Matrix”, „Crosscurrent” (Noua Zeelandă), „Canadian Literature” (Canada), „Romanian Convergences” (Anglia), „Correspondances”, „Don Quichotte” (Germania) și altele, demonstrează atât existența spiritului însetat de literatură, cosmopolitismul, deschiderea spre nou, cât și tendința universalizării valorilor imuabile.

Bun cunoscător al universului literar românesc, criticul recenzează cărți de Florența Albu, Ion Alexandru, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Anta Raluca Buzinschi, Șerban Cioculescu, Mihail Crama, Valeriu Cristea, Ion Cristofor, Constantin Crișan, Cella Delavrancea, Leonid Dimov, Mircea Dinescu, Geo Dumitrescu, Victor Felea, Laurențiu Fulga, Sanda Golopenția, Adrian-Silvan Ionescu, Dan Laurențiu, Eugen Lovinescu, Adrian Marino, Virgil Mazilescu, Florin Mugur, Gellu Naum, Fănuș Neagu, Ion Negoitescu, Ion Pillat, Marin Preda, Aurel Rău, Ion Râmbu, Veronica Russo, Cella Serghi, Edith Silberman, Eugen Simion, Mircea Horia Simionescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Petre Stoica, Geo Șerban, Virgil Teodorescu, Radu Tudoran și alții. Alături de aceștia sunt prezentați numeroși scriitori ai exilului românesc: Ștefan Baciuc, Al. Buican, Ion Caraion, Nina Cassian, Emil Cioran, Alexandru Ciorănescu, George Ciorănescu, Angela Comnène, Ilie Constantin, Petru Dumitriu, Mircea Eliade, Ștefan J. Fay, C. Virgil Gheorghiu, Paul Goma, Vintilă Horia, Eugen Ionescu, Vintilă Ivănceanu, Felix Karlinger, Horia Liman, Gabriela Melinescu, Ștefan Munteanu, Ion Negoitescu, Werner Söllner, Horia Stamatu, Michel Steriade, Virgil Tănase, Dumitru Țepeneag și alții. Alături de Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, Nicholas Catanoy a fost o voce critică nu doar sonoră, ci și respectată, ale cărui cronici au asigurat un dialog firesc între reprezentanții diasporei. Spre deosebire de confații săi, Nicholas Catanoy și-a scris articolele mai ales în engleză, franceză și germană. Demersul său a contribuit la mai buna cunoaștere a literaturii create într-o țară situată după Cortina de Fier sau de către reprezentanții exilului.

Glosele lui Nicholas Catanoy pun în evidență vitalitatea unei culturi care a reușit să supraviețuiască și după schimbările survenite în urma celui de-al doilea Război Mondial. Recenzează nu doar autori, ci și diverse antologii și sinteze menite să atragă atenția lectorului din străinătate asupra fenomenului literar românesc. Este cazul *Antologiei poezilor tineri*, alcătuită de George Alboiu, sau al unei culegeri, *Anthologie de la poésie roumaine*, apărută în limba franceză în îngrijirea lui G. Macovescu. Pentru N. Catanoy, literatura română este un corp unic în diversitatea ei, indiferent că e creată la Dolhasca, în Hawaii (cazul poetului Ștefan Baciuc, căruia îi dedică un medalion în revista „Correspondances”) sau în Israel – cum e cazul poetului Paul Păun. Subliniind că literatura creată în diaspora face parte integrantă din „patrimoniul comun al culturii române”, el citează, cu satisfacție, o remarcă a lui Adrian Marino: „Literatura română s-a scris în țară, fără a nega contribuția celorlalte centre culturale de pe glob”. Un scriitor pe care Nicholas Catanoy îl admiră și cu care are profunde afinități spirituale este Emil Cioran, asupra operei și biografiei căruia revine cu o anume obstinație. Chiar dacă reușește după repetate eforturi să îl cunoască personal și să obțină un interviu (informal, în Jardin de Luxembourg din Paris), marele sceptic îi refuză invitația de a participa la o culegere cuprinzând interviurile cu 30 de scriitori francezi, intitulată *Orfeu și mașina*.

În ultimul său roman, intitulat *Cârja lui Sisif*, întâlnim o definiție a jurnalului intim edificatoare pentru modul lui Nicholas Catanoy de a construi un gen ce scapă oricărei încadrări rigide de a defini această specie hibridă. Jurnalul devine pentru Nicholas Catanoy un prilej de exercițiu spiritual, un neașteptat înlocuitor al spovedaniei. Nici jurnal propriu-zis, nici eseu, *Cârja lui Sisif* încorporează în paginile sale ingrediente literare dintre cele mai diverse. N. Catanoy se află într-o

neobosită căutare a eului, jurnalul fiindu-i „cârja” pe care se sprijină în demersul său. Varianta jurnalului este una extrem de ofertantă prin însăși forma sa nedefinită și totodată deschisă. Cu un umor fin, ușor sarcastic, Catanoy face loc în paginile acestuia unor note dedicate comportamentului unor confrăți din diaspora:

După dezghețul post-revoluționar din 1989, o elită de diasporiști, printre care Nina Katzian, Petre Dumitroiu și alți sufletești, s-au întors în țară pentru a-l îmbrățișa pe tovarășul Iliescu. După exemplul lor, o altă haită de pigmei-diasporiști s-au afiliat elitelor ridicând osanale regimului în numele regăsirii și al frăției. După mesele copioase, cu sarmale și țuici, recompensele cu premii literare și cetățenii de onoare, au încheiat mascarada.

Nu doar la adresa acestora își manifestă dezaprobarea, ci respinge în general reminiscentele fanariote ce au generat, probabil, ceea ce numește el „șmecheria balcanică”. În ce-l privește pe Nicholas Catanoy, el refuză a se considera un exilat tocmai pentru a se delimita de corul celor ce-au năvălit în țară după evenimentele din decembrie 1989, exaltându-și, în fața unei populații înfometate, meritele, adeseori imagine, de luptători anticomuniști, de dușmani ai dictaturii clanului Ceaușescu. Privită din punct de vedere al tehnicilor și operațiilor lingvistice de suprafață, poezia fiecărei epoci istorice implică o dinamică specială, fiind polarizată de un anume mod de a percepe realul. Ea este tributară unui univers mental provizoriu, la ale cărui nevoi trebuie să răspundă. Dinamismul propriu actului poetic și inițiativa creatoare se manifestă în permanență printr-un efort ce face să predomine, în cadrul vorbirii, valoarea de mesaj ca atare, eliberând limbajul de funcția de pură comunicare referențială sau emotivă. Aceasta este și ambiția lui Catanoy, aceea de a-și elibera discursul de constrângeri, inclusiv de cele lingvistice. În această perioadă pe care o traversăm, atât de profund marcată de viteză, de superficialitate, de *kitsch*, limbajul universal al postmodernului este dominat de formulele specifice de comunicare impuse de programele de *chat*, de Internet.

În concluzie, putem face observația că omul postmodern nu mai trăiește „nostalgia dureroasă a unui limbaj unic”, tocmai pentru că are posibilitatea creării unui limbaj unic. Omul postmodern nu mai trăiește în ruptura comunicării. Pentru el, comunicarea este posibilă, iar stilul contează mai puțin, deoarece este dominat de ludic. Gândindu-ne la acel „eclectism rafinat” care, în viziunea lui Matei Călinescu (Călinescu: 1993, p. 259), ar fi trăsătura fundamentală a postmodernismului, poezia lui N. Catanoy, prin diversitatea lingvistică pe care o oferă și prin măiestria pusă în operă, reprezintă o reală provocare, chiar și pentru un public erudit. La fel ca și confrății săi, și Catanoy renunță uneori la metaforă și la imaginea elaborată în favoarea inflexiunilor lingvistice ale vorbirii cotidiene, însă chiar și atunci rămâne în sfera ermeticului. Dacă pentru Livius Ciocârlie, „pariul” postmodernismului este să dea un nou sens tulburător lipsei de sens; să înlocuiască sensul devenit vid cu vidul devenit sens (Ciocârlie: 1986), Catanoy pare să contribuie la câștigarea acestui pariu cu literatura autentică. Încorporând drama existențială a unei însingurări, a unui exil prelungit, poezia lui Nicholas Catanoy rămâne cea a unui *cosmopolit* ce refuză să devină în exclusivitate un poet de limbă engleză, franceză, germană sau română, dat fiind că niciuna din limbile pe care poliglotul exilat le întrebuințează nu pare să răspundă integral necesităților sale de exprimare. De aceea, perspectiva „babilonescă” pare să rămână singura viabilă.

Bibliografie

- Bahtin 1978: Michail Bakhtine, *Esthétique et théorie du roman*, Paris, Editure Gallimard.
- Catanoy 1968: Nicholas Catanoy, *Hic et nunc*, New York, Editure Exposition Press.
- Catanoy 1977: Nicholas Catanoy, *Modern Romanian Poetry*, edited by N. Catanoy, foreword by Irving Layton, Ottawa, Mosaic Press / Valley Editions.
- Catanoy 1996: Nicholas Catanoy, *Surâsul Pandorei*, editor Călin Vlasie, Pitești, Editura Paralela 45.
- Catanoy 1997: Nicholas Catanoy, *Debuturi netimbrate*, Cluj-Napoca, Editura Mesagerul.
- Catanoy 2001: Nicholas Catanoy, *Tablele lui Zamolxis*, Cluj Napoca, Editura Napoca Star.
- Catanoy 2007: Nicholas Catanoy, *Cârja lui Sisif*, Brașov, Editura Aula.
- Catanoy 2008: Nicholas Catanoy, *Orfeu și mașina*, București, Editura Criterion Publishing.
- Călinescu 1993: Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers.
- Cristofor 2005: Ion Cristofor, *Nicholas Catanoy sau Avatarii unui pelerin*, Cluj Napoca, Editura Napoca Star.
- Ciocârlie 1986: Livius Ciocârlie, *Presupuneri despre postmodernism*, „Caiete critice”, 1986, nr. 1-2.
- Glissant 1995: E. Glissant, *Introduction à une Poétique du Divers*, Montréal, Presses de Université de Montréal, „Prix de la revue Etudes françaises”.
- Marty 1990: F. Marty, *La Bénédiction de Babel: Vérité et communication*, Paris, Cerf, „La nuit surveillée”.
- Oancea 1999: Ileana Oancea, *Poezie și semiotică*, Timișoara, Editura Marineasa.
- Sala 2005: Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Zumthor 1963: Paul Zumthor, *Langues et techniques poétiques à l'époque romane (XIe-XIIIe siècles)*, Paris, 1963.

Nicholas Catanoy - un citoyen universel en recherche d'identité

Nicholas Catanoy est certainement un «phénomène» qui ne peut être étudié du point de vue de la critique littéraire. Ecrivain, philosophe, médecin, pilote, globe-trotter, «homme universel» par le cosmopolitisme et la polyvalence qui le caractérise, N. Catanoy est un écrivain roumain peu connu, mais très apprécié par l'élite du monde littéraire occidental contemporain. Catanoy Nicolas ou Nicolas Cătănoiu est une personnalité littéraire complexe, auteur de roman, d'essai, de glose, de poésie, de critique littéraire, ayant une culture encyclopédique remarquable. Englobant le drame existentiel de la solitude, d'un exil prolongé, la poésie de Nicholas Catanoy reste celui d'un cosmopolite qui refuse devenir exclusivement un poète anglais, français, allemand ou roumain, étant donné qu'aucune des langues utilisées par l'exilé ne semble pas satisfaire pleinement les besoins de son expression. Par conséquent, la perspective babylonnesque semble rester la seule solution viable au sujet de ces poèmes.

*Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
TIMIȘOARA, ROMÂNIA*

